

Arbeidsledigheten i Europa

Samfunnsøkonomisk forskning om årsaker og virkemidler

Steinar Holden
Økonomisk institutt
Universitetet i Oslo
folk.uio.no/sholden
steinar.holden@econ.uio.no

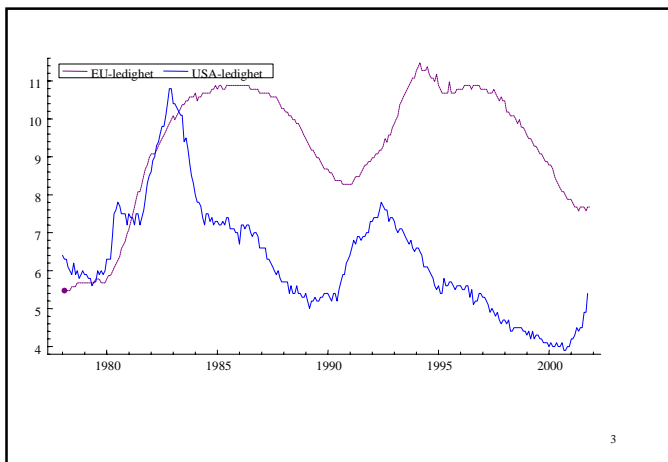
Faglig pedagogisk dag
3. januar 2002

1

Disposisjon

- Viktige begivenheter og fakta
- Tradisjonell keynesiansk teori
- Teori om likevektsledighet
 - fokus på lønnsfastsettelsen
- Samvirke mellom sjokk og institusjoner
- Kan ledigheten være langvarig høyere enn sitt likevektsnivå?
- To teori-varianter
- Konklusjoner

2



3

Viktige begivenheter/fakta

- Ledighet i Europa lavere enn i USA frem til midten av 1970-tallet (ca 3 pst ledighet frem til 1973/74)
- Kraftig økning i ledigheten i forbindelse med økt oljepris – OPEC I i 73/74, OPEC II i 1980/81, 1990
- USA: økt ledighet møtt med redusert realrente på midten av 1980-tallet og tidlig 1990-tallet
- Europa: økt ledighet, men ikke redusert realrente i de samme perioder pga hensyn til inflasjonen
- Høy offentlig gjeld kombinert med Maastricht-krav førte til stram finanspolitikk i Europa gjennom mesteparten av 1990-tallet.
- Lav inflasjon og grovt sett stabil øk. vekst de siste årene

4

Bakgrunn - tradisjonell keynesiansk teori

- Endringer i arbeidsledigheten forklares med endringer i samlet etterspørsel
- Fallende Phillips-kurve
 - valg mellom lav inflasjon og lav arbeidsledighet
- Tilbudssjokk (økt olje- og råvarepriser, lavere produktivitsvekst) ga stagflasjon (økt inflasjon og økt ledighet) på 1970-tallet
- Teoretisk kritikk av keynesiansk teori på 1970/80-tallet
 - krav om mikrofundament for makroteorien
- Høy ledighet i Europa langvarig, selv om årsakene til økt ledighet ble borte

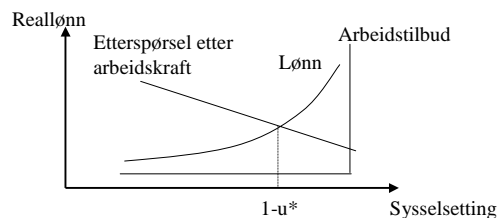
5

Teori om likevektsledighet- fokus på lønnsfastsettelsen

- Trad. markedsteori: ønn gitt ved tilbud = etterspørsel
 - lønn for hvert individ lik marginal verdiskaping (produktiviteten)
- Men lønnsnivået kan presses over dette nivået
- Effektivitetslønn - bedriften kan tjene på å sette høyere lønn enn det som er nødvendig for å få tak i arbeidskraft
 - gjøre arb.taker fornøyd => ikke slutte, jobbe bedre
 - Arbeidstakers forhandlingsmakt: kan presse frem høyere lønn enn det arb giver ønsker
 - Indiv. forh.=> true med å slutte/ ikke ta jobben
 - Koll. forh => arbeidskonflikt, streik, gå-sakte

6

Likevektsledighet



- Ledigheten bestemmes av posisjonen til lønnskurven
- $u < u^* \Rightarrow$ økt inflasjon; $u > u^* \Rightarrow$ redusert inflasjon
- Ingen langsiktig sammenheng inflasjon - ledighet

7

Lønnskurven

- Fagforeningers/arbeidstakeres forhandlingsstyrke
 - organisasjonsgrad/dekningsgrad
 - lovverk/institusjoner
- Koordinering i lønnsfastsettelsen
 - både arbeidstaker - og arbeidsgiversiden
- Produktmarkedsimperfeksjoner
 - høy lønn kan veltes over i prisene
- Arbeidsmarkedspolitikkk
 - ledighetsstrygd (kompensasjonsgrad, varighet og jobbkrav)
 - minimumslønn, oppsigelsesvern
- Mistilpassing
 - geografisk, yrkesmessig, individer

8

Etterspørsel etter arbeidskraft (priskurven)

- Høy realkapital og høy produktivitet gir høy syssels.
- Svak konkurranse på produktmarkedet gir høyere priser og lavere sysselsetting
- Strengt stillingsvern reduserer jobbvekst i gode tider, men reduserer jobbtap i dårlige
- Høy realrente (trolig) og skatter (kanskje) kan redusere sysselsettingen

9

Empiri: S. Nickell, J. of Ec. Perspectives, 1997
Forskjeller i gj.snittlig ledighet mellom 20 OECD-land i periodene 1983-89; 1989-94:

- Høy ledighet dersom:
 - Høy kompensasjonsgrad
 - Høy organisasjonsgrad
 - Høy dekningsgrad (tariffavtaler)
 - Høye skatter
 - Redusert inflasjon
- Lav ledighet dersom:
 - aktiv arbeidsmarkedspolitikkk
 - koordinering i lønnsdannelsen

10

Teori om likevektsledighet: Hvorfor ikke varig lavere arbeidsledighet?

Økt samlet etterspørsel gir redusert ledighet, MEN:

- Økt lønnsvekst for å oppnå økt reallønn
- Økt prisvekst for å opprettholde/øke lønnsomheten
- Økt inflasjon fører til svekket konkurransevne, usikkerhet, høyere nominell rente
- Lite ledig arbeidskraft medfører færre ledige stillinger
- Politikk strammes inn

11

Politikk-implikasjoner

- Pengepolitikken innrettes mot å holde lav inflasjon
 - Inflasjonsstyring med uavhengig sentralbank, eller
 - valutakursmålsetting
- Finanspolitikken innrettes først og fremst ut fra hensynet til offentlige finanser.
 - Høy offentlig gjeld
 - Store pensjonsforpliktelser
 - Politisk ønske om lavere skatter
- Vekt på strukturpolitikk, arbeidsmarkedspolitikkk og inntektspolitikk ("social pacts")

12

Noen innvendinger

- Frem til begynnelsen av 1970-tallet var ledigheten lavest i Europa – og institusjonene var stort sett som nå
- Svar: hysteresis/samvirke av sjokk og institusjoner – noen institusjoner er ikke robuste for negative sjokk
 - høy og langvarig ledighetstrygd kan fungere så lenge ledigheten er lav
 - insider-outsider problematikk – lønnsfastsetterne tar ikke hensyn til de som faller utenfor
- Sterkt samsvar mellom pengepolitikk og utvikling i ledigheten i USA versus Europa
 - taler for at samlet etterspørsel er viktig likevel

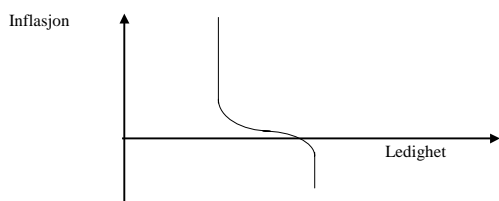
13

Er langvarig ledighet høyere enn likevektsledigheten mulig fordi mekanismene som får ledigheten ned er svake?

- Lavere inflasjon fører til økt etterspørsel
 - Teori: økt etterspørsel pga økt realpengemengde – empirisk helt uvesentlig
 - økt konsum og investering? Lite trolig, kan oppstå gjeldsproblemer
 - sentralbank setter ned renten – kan være viktig
 - Bedre konkurransevne overfor utlandet – begrenset effekt
- Ledige ressurser gir økt jobbskaping, primært rettet mot eksport

14

Langsiktig Phillipskurve er kanskje ikke loddrett

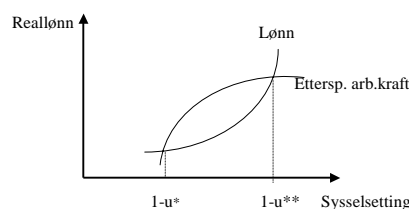


- Økt ledighet blir langvarig
- Nedre grense for nominell lønnsvekst
- Lav lønnsandel kan forhindre redusert lønnsvekst

15

Teori-variant 1: Flere likevekter

- Stordriftsfordeler eller positive eksterne virkninger medfører at økt sysselsetting kan muliggjøre høyere reallønn: gir flere likevekter
- "Animal spirits" eller økonomisk politikk kan bestemme hvilken likevekt som realiseres



16

Teori-variant 2: Krugmans hypotese om forskjell USA og Europa

- Teknologiske endringer gir forskyvning i arbeidskraft- etterspørselen, fra lavt kvalifiserte til høyt kvalifiserte
- I USA slår dette ut i økte lønnsforskjeller
- I Europa øker ledigheten
- Men:
 - økt relativ ledighet for lavt utdannede i USA og Europa
 - Lav ledighet i land med stabile lønnsforskjeller (Norge?)
- Gjenstand for omfattende forskning –

17

Konklusjoner

- "Two-handed approach"
 - høy etterspørsel som sikrer at ledigheten kommer ned mot likevektsnivået,
 - kombinert med tiltak for å redusere likevektsledigheten
 - Høy etterspørsel
 - Pensjonsforpliktelser og demografi gir lite spillerom i finanspolitikken
 - Behov for mer ekspansiv pengepolitikk – men dette er vanskelig gjort av lavt inflasjonsmål
 - Redusert likevektsledighet
 - Økt konkurranse på produkt/arbeidsmarked. dempe sterke grupper
 - Inntektspolitikk
 - Utdanning, kvalifisering og motivering av arbeidskraften
- Litteratur: NOU 2000:21, vedlegg 2 og 4

18